

**ОСОБЛИВОСТІ КОНКУРЕНЦІ В УМОВАХ ІНФЛЯЦІЙНИХ
ПРОЦЕСІВ**

Остапенко Ю.С.

Кошеленко В.В.

Постановка проблеми. Перехід української економіки на ринкові відносини значно підвищив значення грошей. Проблеми грошового господарства стають основними і в практичних заходах по реконструкції народного господарства, і в теоретичних дослідженнях. Тому, незважаючи на жваве обговорення зазначених питань на сторінках економічної преси, актуальність їх не зменшується. Висока вартість аналізу інфляційних процесів, велика чисельність діючих чинників ускладнюють вибір правильної грошової політики.

Як показує досвід різних економік світу, перехід на ринкові відносини супроводжується швидким зростанням цін, підсиленням дії інфляційних чинників. Дуже важливо правильно оцінити, чи є самий перехід на ринкові відносини причиною заглиблення інфляції, чи при цих відносинах накопичений раніше інфляційний потенціал одержує свій реальний вислів у вигляді не конкурентоспроможної, імпортозалежної економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Проблемами конкуренції в умовах інфляції займалися такі вчені як: Яременко О., Кондратьєва М., Хаген Й., Фукуяма Ф., Ануфрієв С.О., Богиня Д., Гриценко А.А., та ін. Незважаючи на велику чисельність наукових досліджень щодо питань інфляції та конкуренції, питання аналізу взаємодії суб'єктів ринку в умовах інфляції і конкуренції потребує більш широкого обговорювання.

Метою статті є опис взаємодії суб'єктів ринку, який розвертається в певному соціально-економічному, інституційному і фінансовому середовищі в умовах інфляції і конкуренції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конкуренція є процес взаємодії суб'єктів ринку, який розвертається в певному соціально-економічному, інституційному і фінансовому середовищі. Фінансове середовище підприємництва - це комплекс взаємних багатобічних ділових зв'язків підприємства з суб'єктами і об'єктами фінансових стосунків.

Система фінансових взаємин господарюючого суб'єкта включає стосунки у сфері освіти, формування, розпорядження і використання фінансових ресурсів. Ці стосунки можуть бути як в рамках господарської горизонталі, так і вертикалі.

У ринкових умовах відношення фінансової горизонталі мають переважаче значення. Кожен господарюючий суб'єкт є, з одного боку, постачальником продукції (робіт, послуг), а з іншою - їх покупцем. [1, с. 5] Конкуренція є процес інформаційного і ресурсного обміну (Хайек).

Світовий досвід організації і функціонування господарських одиниць показує, що високого рівня економічної ефективності досягають ті країни, які активно розвивають ринкові структури. Проте ринковий механізм не може розвиватися без конкурентного середовища, оскільки конкуренція є одним з основних чинників, що визначають ефективність господарської діяльності.[1,с.6] Перехід до ринкової економіки вимагає необхідність творчого осмислення умов формування і механізму дії ринкової конкуренції, виявлення її особливостей в українських умовах.

2009 рік яскраво окреслив дві тенденції формування показників споживчих цін на європейському континенті. Для країн з розвинутою економікою характерне швидке зменшення показників інфляції - там уже активно обговорюють проблеми, пов'язані з ризиками дефляції. Для країн із слабкою економічною системою, а це здебільшого країни колишнього радянського табору, болючою темою залишаються високі темпи зростання інфляції. За даними Євростату, у державах євросони річна червнева інфляція, порівняно з цим же місяцем 2008 року, складатиме мінус 0,1%, а річна інфляція у травні 2009 дорівнювала нулю. Втім, такий показник не є однаковим для всіх країн регіону. Наприклад, в Угорщині річна інфляція у травні 2009 року склала 3,8%, у Польщі 3,6%, в Болгарії 3,9%. В Угорщині найбільше подорожчали продукти харчування- картопля, фрукти, свинина, а також алкоголь та тютюнові вироби. У Польщі - пальне, одяг і взуття. У Болгарії - непродовольчі товари та пальне. [2,с.8]

В Україні останнім часом значно загострилася проблема існування конкурентного середовища, що значною мірою позначається на динаміці зростання інфляції. Монополізація нафтопереробної галузі, ринків переробки відходів, ядерного палива, реалізації військового майна, сфери охорони здоров'я є лише верхівкою айсбергу. У структурі порушень законодавства про захист економічної конкуренції, виявлених Антимонопольним комітетом України у 2008 році, другу позицію з показником 22% займають неконкурентні дії державних органів. З одного боку, це свідчить про об'єднання бізнесу та влади заради отримання надприбутків, а з іншого - про слабку роботу АМКУ. Так, за результатами 660 перевірок, проведених у 2008 році, розпочато розгляд справ лише у 235 випадках. [2,с.10]

У зв'язку з цим одним з актуальних завдань сучасної трансформації економіки України є її адаптація до сучасних світових інноваційних процесів. У сучасних умовах конкурентні стосунки стали зрілими лише після остаточного формування і домінування ринку споживачів, де для ефективного ведення конкурентного суперництва необхідно володіти певними перевагами перед конкурентами.

Починають розвиватися такі елементи в системі конкурентних стосунків як конкурентний потенціал, конкурентна стратегія і конкурентоспроможність.

Успішне функціонування і розвиток суб'єкта господарювання в ринковій економіці вимагає відповідного підходу до формування його конкурентної стратегії, виявлення конкурентних переваг, а це у свою чергу передбачає

необхідність визначення ролі і значення конкурентного потенціалу в діяльності господарюючого суб'єкта.

Аналіз конкуренції і розкриття на цій основі конкурентного потенціалу і конкурентної стратегії в сукупності стосунків конкурентоспроможності є методологічною основою дослідження закономірностей і особливостей становлення ринкової економіки. Для транзитивної економіки виникає проблема формування конкурентного середовища, цивілізованих форм і методів конкурентного суперництва або співпраці, що, у свою чергу, зумовлює необхідність державного регулювання в процесі становлення і функціонування суб'єктів господарювання. [3, с. 62]

У світовій економіці відбуваються якісні зміни, пов'язані з глобалізацією, інтернаціоналізацією, нерівномірністю розвитку, що змінює форми і методи конкурентної боротьби між країнами, господарюючими суб'єктами. В умовах, коли ринок отримує визнання як цивілізаційну цінність, сила і потужність будь-якої держави у все більшій мірі визначається конкурентоспроможністю його виробників.

Перехід на інноваційну дорогу розвитку економіки вимагає мобілізації і раціонального використання резервів зростання. Успіх в досягненні поставлених цілей залежить від того, наскільки ефективними виявляться зусилля держави в частині забезпечення умов для модернізації виробництва і впровадження сучасних технологій, підвищення конкурентоспроможності національної економіки.

Для подолання технічної відсталості в окремих галузях економіки державі належить сконцентрувати зусилля на формуванні сприятливого інвестиційного клімату і на створенні для бізнесу вартісних орієнтирів підвищення ефективності конкретних виробництв відповідно до завдань національної економіки в цілому. Вирішення цієї проблеми вимагає вироблення і послідовної реалізації державної політики цін. Для вироблення виробниками товарів і послуг довготривалої маркетингової стратегії і програм розвитку виробництва за об'ємом і номенклатурою, необхідно організувати систему цінової інформації.

У дану систему повинні включатися ціни пропозиції виробників на конкретні товари і послуги, дійсні аж до оновлення інформації постачальником. [3, С. 64]

Система цінової інформації повинна забезпечити умови для цінової конкуренції в більшому об'ємі і з меншими витратами, чим організація товарних бірж.

Дана система дозволить її учасникам формувати оптимальні по критеріях ціна/якість і транспортним витратам виробничі зв'язки. Система цінової інформації дозволить мінімізувати витрати при здійсненні закупівель для державних потреб і одночасно виключить або різко понизить корумпованість цього виду діяльності. Система цінової інформації дасть можливість

своєчасніше і точніше корегувати вирішення в області політики цін відповідно до змін економічної ситуації.

Грошові ресурси і доходи – головні стимули включення в конкурентну боротьбу. Не можна не визнати, що декларований вплив на гальмування зростання цін чинника конкуренції в українських умовах не спрацьовує із-за нерозвиненості інституційної основи забезпечення конкурентного середовища на внутрішньому ринку, тобто захисту купівельної спроможності гривни як грошового стимулу і джерела матеріальної зацікавленості людей.

Слід підкреслити, що фінансова і грошово-кредитна політика, що проводиться державою, яка будується на активному виведенні фінансових ресурсів з поточного економічного звороту, обмеженні формування ресурсів кредитування економіки, створює живильне середовище для підтримки інфляції на рівні, адекватному лише інерційному розвитку української економіки. Порушення безперервності руху фінансових і грошових потоків виявляється в наростанні елементів економіки дефіциту. У директивній системі господарювання при відносній стабільності цін і пригніченої, прихованої інфляції сформувалася економіка дефіциту товарів і послуг. Реалізація ж політики відкритої інфляції у поєднанні з нездатністю держави забезпечити збалансованість відтворення української економіки привела до економіки дефіциту інвестицій в різних її сферах.

Настрій всього арсеналу засобів і інструментів бюджетної і грошово-кредитної політики «на незворотність цінового реагування економіки» відносно зростання платоспроможного попиту (пропозиція грошей) чітко вбудовується в створений з початку 1990-х рр. режим відтворення сировинного типу економіки. В умовах відсутності належного регулювання ринкових стосунків сформована домінанта цінової мотивації господарюючих суб'єктів відносно зростання прибутку і доходів. Інвестиційний чинник в забезпеченні зростання доходів не конкурент монетарному в середовищі високих відсотків на кредит, постійно завищеної ціни грошових ресурсів і багатьох інших умов, що обмежує інвестиційну активність потенційних суб'єктів капіталовкладень. Відсутність закону про ціноутворення і цінову політику зумовлює незворотність зростання цін незалежно від регулювання пропозиції грошей і обмеження на цій основі платоспроможного попиту. В цьому випадку, з одного боку, звужуються пропозиція і виробництво, з іншою - скорочується вжиток і попит з боку масової верстви населення. [3, с. 64]

В цілому ж, гроші і ціни є основним інформаційним каналом конкуренції. Грошові ресурси і доходи – головні стимули включення в конкурентну боротьбу. А рідкість грошей – головна умова реальності цін попиту і пропозиції, цінова конкуренція - головний механізм оптимального розподілу і використання економічних ресурсів.

Проте в українських умовах розвитку економіки, роль конкуренції постійно корелює з інфляційним очікуванням населення. В умовах інфляції відносні ціни змінюються довільним чином. Тому цінова конкуренція перестає сприяти оптимальному розподілу ресурсів. У цих умовах доступ до ресурсів

пов'язаний вже не з ціновою дисципліною і взаємним ціновим тиском учасників ринку, а з наявністю організаційно-фінансового доступу до суб'єктів ринку. Активізується чинник прямої економічної влади. Це впливає на пріоритетність висновку контрактів, схильність погоджуватися на високі ціни.

В Україні останні десять років ми мали змогу спостерігати річний зріст цін на різні групи товарів та послуг. Лише в 2002 році було зафіксовано де яке зменшення індексу споживчих цін. (табл. 1) [4]

Таблиця 1.

Індекси споживчих цін на товари та послуги (грудень до грудня попереднього року; у відсотках)

Рік	ІСЦ	Продукти харчування та безалкогольні напої	Одяг і взуття	Житло, вода, електроенергія, газ та інші види палива	Предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла	Охорона здоров'я	Транспорт
2001	106,1	108,0	101,8	104,5	101,2	105,6	98,5
2002	99,4	97,6	100,7	101,7	100,7	103,6	106,6
2003	108,2	111,1	100,7	106,4	102,2	103,5	102,4
2004	112,3	115,2	101,4	107,2	105,3	107,1	117,7
2005	110,3	110,2	102,2	114,6	109,2	119,7	119,7
2006	111,6	103,2	102,5	166,5	107,3	110,4	110,4
2007	116,6	123,7	101,9	112,3	113,2	114,1	114,1
2008	122,3	124,5	104,6	128,2	116,2	121,9	122,5
2009	112,3	110,9	107,6	108,2	114,3	126,3	119,2

Можна назвати дуже небагато областей економіки, які сьогодні в змозі протистояти впливу конкуренції і ринку. Жодна країна і жодна компанія не можуть дозволити собі ігнорувати об'єктивну необхідність конкуренції. Вони повинні зрозуміти і опанувати мистецтво конкурентної боротьби. [2, с. 11]

У сучасних умовах Україна потребує нової державної стратегії, нової моделі торговельно-економічних стосунків, в основі яких лежить єдність виробництва, експорту і імпорту в процесі кругообігу і обігу капіталу, розширеного відтворення.

Необхідно розробляти стратегії маркетингу, яка починається з дослідження найбільш перспективних товарних ринків, характерних рис і особливостей. Після цього аналізуються потужності власного виробництва. Завершує розробку – дослідження наявних і відсутніх чинників виробництва. Потім сфера торговельно-економічних стосунків з інтегрованим в неї маркетингом проходить дві стадії обміну і одну стадію виробничу в процесі кругообігу капіталу. На першій стадії, з врахуванням маркетингових досліджень, імпортують новітні засоби виробництва і предмети вжитку для

вмісту робочої сили. Сьогодні жодна країна світу не може обійтися без такого імпорту, він необхідний для формування сучасних умов виробництва. [2, с.12]

На стадії виробництва товарів відбувається вжиток засобів виробництва і споживчих продуктів, здійснюється виробництво нових товарів, які з часом, завдяки маркетинговим дослідженням, продаються ефективніше.

Конкурентна політика завжди супроводжується інфляційними очікуваннями. Інфляція, яка виражена в зростанні цін, – це перешкода на дорозі економічного розвитку, яку необхідно нівелювати, зробити не шкідливим для економіки. Антиінфляційна політика розвинених країн будується не лише на зниженні індексів абсолютних цін на кінцеву продукцію, але і на усуненні диспропорцій відносних цін на чинники виробництва: ціни праці, процентної ставки як ціни інвестиційних ресурсів, рентабельності реального сектора як загальної віддачі від вкладеного капіталу. [1, С. 6]

Господарючі суб'єкти вимушені змінювати свою поведінку в умовах інфляції. Їх залучають лише короткострокові проекти і швидкі гроші. Майже 70% підприємств «декапіталізуються» через те, що нецільовим чином використовують амортизацію і мало інвестують у виробництво. Це не неписьменність бізнесу, а вимушена поведінка в умовах недоугої промислової політики.

Висновки. Держава повинна створити такі умови конкурентного перерозподілу фінансів, аби вони виявилися ефективними не лише з позиції капіталу, але і виходячи з інтересів всього суспільства. Фінансові інструменти

Мінфіну і НБУ для боротьби з інфляцією вже вичерпані. Ефективно цю боротьбу може вести лише весь уряд в цілому. Мова вже не може йти про вибір монетарних або немонетарних методів. Уряд стоїть перед іншою дилемою: або боротися із зростанням цін за рахунок інтересів економіки, або дозволити економіці розвиватися, використовуючи для цього весь арсенал державних механізмів і інструментів.

Джерела інфляційних явищ коріняться в складених і постійно відтворюваних макроекономічних диспропорціях; у створеній в адміністративній економіці формі управління, що зумовлює модель ціноутворення, засіб прийняття інвестиційних та зовнішньоекономічних рішень; в специфічній моделі бюджетно-фінансової і кредитно-грошової політики. Розділення глибинних причин інфляції на структурні, керівницькі і монетарні дуже умовно, оскільки всі вони тісно взаємопов'язані і взаємозумовлені, між ними існують численні прямі і зворотні зв'язки.

Література

1.Ануфрієв С.О. Особливості конкуренції в умовах інфляції/ С.О. Ануфрієв// Економічний простір.-2010.- №34.- С.5-13.

2.Богиня Д. Питання макроекономічної стабілізації в Україні / Д. Богиня, Т.

Волинський // Економіка України. – 2006. – № 2. – С. 4–13.

3. Грищенко А.А. Сучасний міжнародний досвід контролювання інфляції / А.А. Грищенко, Т.О. Кричевська, О.І. Петрик // Інфляція та фінансові механізми її регулювання / за ред. А.І. Даниленка. – К. : Ін-т екон. та прогнозування, 2007. – Розд. 2. – С. 62–64.

4. Індеси споживчих цін на товари та послуги (грудень до грудня попереднього року; відсотків) [Електронний ресурс] // Державний комітет статистики України. - Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2008/ct/cn_rik/icsR/iscR_u/isc_tp_gr_u.htm.

УДК 339

ОСНОВНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Павленко О.В.
Кужелєв М. О.

Фондовий ринок є невід’ємним та важливим елементом фінансової системи ринкової економіки. Відтак, становлення ефективного та дієвого фондового ринку є важливим етапом завершення трансформації вітчизняної економіки. В Україні фондовий ринок формально існує вже понад 15 років, з часу прийняття Закону України «Про цінні папери та фондову біржу» від 1991 року. Але процес інституційного становлення, набуття необхідних якісних параметрів ринку ще далеко не завершений.

Актуальність питання зумовлена тим, що подальший розвиток та удосконалення фондового ринку України вимагають, з одного боку, максимального наближення до принципів засад функціонування розвинених ринків, але, з іншого боку, врахування специфіки завдань, пріоритетних напрямків розвитку фондового ринку України.

Дослідженням проблем формування, розвитку та вдосконалення ринку цінних паперів займалися багато зарубіжних і вітчизняних науковців (Богачук К.О., Павлов В.І., Мендрук О.Г., Шевчук І.А., Энга М.В., Мауера Л.Дж., Калача Г.М. та інші).

Незважаючи на значну кількість сучасних наукових праць, на сьогодні недостатньо досліджено окремі аспекти розвитку вітчизняного фондового ринку. В першу чергу потребують поглибленого аналізу та оцінки новітні тенденції розвитку фондового ринку. Останні призводять до зміни структури і динаміки ринку, для дослідження яких необхідно використовувати сучасні інформативні методи аналізу. Вітчизняні дослідники у своїх працях зосереджують увагу головним чином на врахуванні поточних тенденцій розвитку українського фондового ринку та на його інтеграції у світовий фінансовий ринок.

Метою дослідження є розробка на основі системного підходу рекомендацій щодо розвитку ринку цінних паперів в Україні, що сприятиме становленню ринкових відносин в країні.